

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี

Multi-Cultural Tourism Management Using Community Participation

Process of Multi-Cultural Tourism Community, Pattani Province

1. อัสลีนา อูเซ็ง (Azleena Ouseng), ศศ.ม (M.A.)*

2. อธิป จันทรสุรีย์ (Athip Jansuri), ปร.ด. (Ph.D.)

วันที่ส่งบทความ : 22 พ.ค. 2566 วันที่แก้ไขบทความ : 2 ต.ค. 2566 วันที่ตอบรับตีพิมพ์ : 2 ต.ค. 2566

บทคัดย่อ

ประเด็นความสำคัญของนโยบายและแผนการพัฒนาต่าง ๆ ที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนามูลฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม โดยการจัดการการท่องเที่ยวให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างเป็นระบบ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี โดยยึดกรอบและแนวทางการตามนโยบายและแผนพัฒนาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค จังหวัดและท้องถิ่น โดยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านทรัพยากรทางท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยวและการตลาดท่องเที่ยว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งแต่ละชุมชนต่างมีต้นทุนทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และเทศกาลงานประเพณีที่มีความโดดเด่นเฉพาะพื้นที่ ประกอบกับความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี ได้แก่ ชุมชนไทยจีน ชุมชนมลายูจะบังติกอ ชุมชนผสมผสานและชุมชนทรายขาว ทั้งยังมุ่งเน้นการส่งเสริมการทำงานอย่างบูรณาการ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ ซึ่งเป็นกลไกนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างสมดุลและยั่งยืนทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและวัฒนธรรมและมิติด้านสิ่งแวดล้อมต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม, กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน,
ชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม

Abstract

This article elucidates the significance of policies and development plans aimed at fostering development based on biodiversity and cultural diversity through the management of tourism that actively involves communities in the development and governance of tourism activities congruent with their way of life. The objective of this article is to present a multi-cultural tourism management using community participation process of multi-cultural tourism community, Pattani Province. It adheres to the framework and guidelines set forth by national, regional, provincial, and local policies and development plans that promote cultural tourism. Managing cultural tourism in a community-centered manner serves as a vital instrument in enhancing the quality of life for community members, encompassing tourism resources, services, and marketing. This entails employing a participatory process wherein communities actively engage in decision-making, operational activities, reaping benefits, and evaluating outcomes. Each community possesses invaluable natural tourism resources, artistic and cultural heritage, distinctive local festivals, and traditions, coupled with the multicultural diversity of the Pattani Province's cultural tourism community, including Thai-Chinese, Malayu Chabang Tiko, Mixed Communities, and Sai Khao. Furthermore, this article underscores the promotion of collaborative endeavors among the public sector, private sector, civil society, and academic institutions, culminating in a well-balanced and sustainable approach to tourism management across economic, social, cultural, and environmental dimensions.

Keywords: Multi-Cultural Tourism Management, Community Participation Process, Multi-Cultural Tourism Community

1, 2 สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
(Hospitality Industry and Tourism Management, Graduates School, Kasem Bundit University)
1. E-mail: azleenau@gmail.com, 2. E-mail: athip.jan@kbu.ac.th

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) กลยุทธ์ย่อยที่ 2.3 มุ่งสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวในเมืองรอง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมส่งเสริมแนวคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเป็นการสร้างฐานให้ชุมชนมีความรักในท้องถิ่นและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565) สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) ได้ให้ความสำคัญการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย การพัฒนาให้เกิดสังคมและชุมชนท่องเที่ยวคุณค่าสูง (High Value Society) โดยมีตัวอย่างแนวทางการพัฒนา เช่น การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และชุมชน การต่อยอดอัตลักษณ์ความเป็นไทย การกระจายความเจริญทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างทั่วถึงทั้งประเทศ (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2564)

องค์ประกอบสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนคือการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ที่รับรู้ปัญหาและได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกขั้นตอน พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เพราะเมื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวย่อมได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสะดวกรวดเร็วและไม่ขัดแย้งกัน (อรรถกร จิตกุล, 2561) การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวจึงเป็นประเด็นที่สำคัญและจำเป็นในการนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบและสามารถสร้างรายได้อย่างเต็มศักยภาพให้กับชุมชน (กฤติยา สมศิลา และกนกกานต์ แก้วนุช, 2561) และหากมีการพัฒนาการสร้างแนวความร่วมมือโดยนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม จะสามารถทำให้ชุมชนมีโอกาสได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนสืบไป (ศิริประภา ประภากรเกียรติ, 2562)

จังหวัดชายแดนภาคใต้มีเรื่องความรุนแรงจากสถานการณ์ความไม่สงบ ทั้งที่เป็นพื้นที่แห่งโอกาสในการพัฒนาศักยภาพในทุกด้าน ด้วยเพราะพื้นที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประชาชนต่างศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รวมทั้งการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย จากนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ โดยเฉพาะการน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เข้ามาแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2565) ทั้งนี้จะต้องอาศัยการส่งเสริมขีดความสามารถของชุมชนในการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง จากต้นทุนของทรัพยากรพหุวัฒนธรรมและความหลากหลายทางธรรมชาติของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมที่มีอยู่เดิมแล้วในพื้นที่ และมีศักยภาพในการต่อยอด เพื่อการพัฒนาเป็นกิจกรรม

เพื่อการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ หรือระดับประเทศ หรือนานาชาติ พร้อมทั้งการสนับสนุนการต่อยอดชุมชน
นวัตวิถี เพื่อการพัฒนากิจกรรมเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม (คณะกรรมการนโยบายการ
ท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2563) พหุวัฒนธรรมจึงเป็นดัง “วัฒนธรรมทุนที่ซ่อนเร้น” ทำให้ผู้กำหนดนโยบายด้าน
ความมั่นคงจะต้องหันมาสนใจความเป็นพหุวัฒนธรรมมากขึ้น เพื่อให้เป็นนวัตกรรมหรือเป็นสิ่งที่ต้องมาเป็น
เอกลักษณ์ของประเทศไทย นำประวัติศาสตร์แบบพหุวัฒนธรรมมาทำประโยชน์ให้แก่ประเทศจะต้อง “มองหลัง
แลหน้า” คือ การมองย้อนไปในอดีตและมองอนาคตข้างหน้าเพื่อให้ประเทศสามารถหลุดพ้นกับดักรายได้ปานกลาง
และสร้างให้ประเทศกลายเป็นประเทศพัฒนาอย่างยั่งยืน (สุเชน เลิศวิระสวัสดิ์, 2562)

แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคใต้มีความหลากหลาย สามารถนำมาสร้างจุดขายควบคู่กับแหล่งท่องเที่ยว
ทางธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวโลกโดยการนำความแตกต่างด้านพหุวัฒนธรรม
ของคนในพื้นที่ ชนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่เก่าแก่และมีเอกลักษณ์ มายกระดับเป็นจุดขายเพื่อดึงดูด
นักท่องเที่ยวให้เข้ามาสัมผัสกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน (ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร, 2563) จังหวัดปัตตานีมี
ลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมที่โดดเด่น สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การศึกษา
และการอนุรักษ์ เพื่อนำมาเป็นต้นทุนในการพลิกฟื้นเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เพื่อการ
ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ด้วยการสร้างสรรค์ผลผลิตและการบริการที่เกิดจากทุนทางพหุวัฒนธรรม ฐานความรู้ ภูมิปัญญา
ทักษะ การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดเชิงนวัตกรรม ซึ่งนำไปสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่สามารถ
สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ ชาวปัตตานีดำรงอยู่ด้วยสังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายเชื้อชาติ หลากหลาย
วัฒนธรรม หลากหลายศาสนา แต่ดำรงอยู่ด้วยความรักและความเข้าใจกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษ
จึงทำให้เกิดความรักความสามัคคีซึ่งกันและกัน ทำให้เห็นได้ว่าในพื้นที่จังหวัดปัตตานีมี ศาลเจ้า มัสยิด และวัด
ซึ่งสิ่งสำคัญหลักจะมีสิ่งที่เรียกว่า เส้นสายวงแหวนวัฒนธรรม คือเป็นการเชื่อมโยงเข้าหาทั้งสามวัฒนธรรม
จนเรียกว่า พหุวัฒนธรรมเมืองปัตตานี (ประกาศ ปาวา ทองสว่าง และ เกิดศิริ เจริญวิศาล, 2563) สังคมพหุวัฒนธรรม
ของเมืองปัตตานีนั้นไม่ได้มีเพียง วิถีพุทธและมุสลิม แต่มีลักษณะเฉพาะและมีความผสมผสานกับวัฒนธรรม
จีน มุสลิม และพุทธที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต จนกลายเป็นพลังในการขับเคลื่อนความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม
(จิรัชยา เจียวกิก, 2563) ชุมชนยังคงมีการจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอาชีพหลักซึ่งเป็นอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อ
จัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการเปิดรับวัฒนธรรม ค่านิยม เทคโนโลยีต่าง ๆ ของสังคมเมืองเข้าสู่
พื้นที่ (กรประพัทธ์ร์ เขียวหอม และคณะ, 2563) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวควร
สนับสนุนให้ภาคประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศในบริบทที่
เหมาะสม โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ที่สอดคล้อง
กับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดทำแผนและขับเคลื่อนแผนพัฒนาระดับชุมชน ทั้งนี้ การเข้ามา
มีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายภาคประชาชนเจ้าของพื้นที่จะช่วยเพิ่มเอกลักษณ์และความเป็นไทยให้กับ
ประสบการณ์การท่องเที่ยวและเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ประชาชนอย่างแท้จริง
(คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2564)

จากประเด็นความสำคัญของนโยบายและแผนการพัฒนาต่าง ๆ ที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม โดยการจัดการการท่องเที่ยวให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวในการนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ตลอดจนการอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี ที่สามารถนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบาย แผนพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนให้สอดคล้องตามบริบทของชุมชน มุ่งเน้นนักท่องเที่ยวคุณภาพเชื่อมโยงกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ส่งมอบประสบการณ์ที่คำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืนโดยสามารถนำเสนอตามประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

2. การท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) เป็นสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย มีความแตกต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา ภาษา การแต่งกาย การเป็นอยู่ ฯลฯ การที่จะทำให้แต่ละคน สามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคมเดียวกัน ด้วยการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกัน ไม่มีการเบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกันหรือไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน แต่ละกลุ่มชนสามารถประกอบพิธีกรรมทางศาสนาได้ตามความเชื่อและศรัทธาของตนเองอย่างมีเสรีภาพโดยไม่มีการกีดกัน ก้าวก้าว ล่วงละเมิดหรือก่อวินาศกรรมซึ่งกันและกัน ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างสันติ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยไม่มีปัญหาขัดแย้งหรือความรุนแรงระหว่างกัน (พระมหามงคกานต์ ฐิตธมโม และคณะ, 2563) โดยปัจจัยทางศาสนา เชื้อชาติ อายุ เพศ ชนชั้นทางสังคม และการศึกษา ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้บุคคลมีความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และการกระทำในลักษณะที่แตกต่างกัน (นิติไทย นัมคณิสสรณ์, 2558) นอกจากนี้ยังต้องสร้างการยอมรับลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรมที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยึดถือปฏิบัติเมื่อย้ายถิ่นมาอยู่ในอีกสังคมหนึ่งและเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชน (สุภาวศ์ จันทวานิช, 2551) ซึ่งคนไทยมีสภาพความเป็นพหุวัฒนธรรมตลอดมา ผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมไทยอย่างมีความสุขนั้น มีความหลากหลายหรือมีความเป็นพหุทั้งในด้านชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรม การเข้าใจถึงวัฒนธรรมที่หลากหลายจึงเป็นสิ่งจำเป็นของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (ประเวศ วะสี, 2541)

ความงดงามที่ทรงคุณค่าของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในหลากหลายด้านทั้งเสน่ห์ของพื้นที่รวมทั้งโอกาสในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมซึ่งต้องทำให้คนภายนอกเห็นความงดงามเหล่านี้ด้วยซึ่งรัฐบาลพร้อมที่จะส่งเสริมและสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดการฟื้นตัวด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติปักหมุดจุดหมายการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามความตั้งใจของรัฐบาลที่จะทำให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุกด้าน (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2565) นอกจากนี้ยังต้องสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ

องค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมแก่ชุมชน ผู้ประกอบการ และภาครัฐ ให้รับทราบถึงหลักการพื้นฐาน วิธีการ และประโยชน์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม (ภูมรินทร์ ขำมิน, 2562) สะท้อนแนวคิดที่ใช้ อธิบายและทำให้เข้าใจการปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ และการปรับตัวเพื่อยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อของนักท่องเที่ยวซึ่งมีทั้งชาวไทย พื้นถิ่นได้ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายมลายูที่เข้ามาท่องเที่ยว (Kadmanee, 2012)

นอกจากนี้ ฮากิมิ เบญจสมิทธิ์ (2561) ได้เสนอแนวทางส่งเสริมและพัฒนากการท่องเที่ยวเชิง พหุวัฒนธรรม ดังนี้ 1) จัดให้มีสถานที่จัดแสดงวัตถุโบราณเพื่อเป็นแหล่งรวมมรดกทางวัฒนธรรม 2) เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยว 3) การจัดการด้านการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น 4) เพิ่มถนนสีเขียว พัฒนาเส้นทางให้มีความสะอาด เรียบร้อย 5) จัดให้มีพนักงานต้อนรับหรือมัคคุเทศก์เพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยว แก่นักท่องเที่ยว 6) จัดกิจกรรม One Day Tour 7) ส่งเสริมการลงทุนด้านการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ภูมรินทร์ ขำมิน (2562) ได้เสนอว่าควรเพิ่มกิจกรรมที่แสดงให้เห็นในด้านของวัฒนธรรม เช่น การแสดงของ วัฒนธรรมต่าง ๆ การแต่งกาย อาหารการกินที่เป็นของประจำแต่ละวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นจุดเด่นสำคัญในการ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น รวมทั้งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และยังเป็น การช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมให้ยั่งยืนต่อไปได้ในอนาคต

รูปที่ 1 รูปแบบการขับเคลื่อนไปสู่สังคมสันติสุข พหุวัฒนธรรมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
ที่มา: ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (2565)

รูปแบบการขับเคลื่อนสังคมจังหวัดชายแดนใต้ (จชต.) ไปสู่การเป็น “สังคมสันติสุข พหุวัฒนธรรม” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (ดังแสดงในรูป) จะต้องให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาคุณภาพชีวิต” และ “ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน” ที่ดำเนินการโดยภาครัฐ แต่ต้องสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ที่จะเกิดขึ้นได้ด้วย การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยในรูปแบบใหม่, ความมีอิสระในเชิงวัฒนธรรมภายใต้กรอบกฎหมายของรัฐ การอยู่ร่วมกันในรูปแบบสังคมพหุวัฒนธรรม, การพัฒนาคุณภาพชีวิตรูปแบบใหม่, การเป็นศูนย์กลางทางศาสนา และการศึกษา, การท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนในพื้นที่ ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งตนเอง โดยการพัฒนาจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนเน้นความเรียบง่าย และประหยัด และต้องสอดคล้องกับภูมิสังคม การดำเนินการพัฒนาตามแนวทางข้างต้นจะนำไปสู่การสร้างสังคมสันติสุข พหุวัฒนธรรม ที่ยั่งยืน สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะทางกายภาพของพื้นที่ ปัญหาสำคัญในพื้นที่ และเพื่อให้ประชาชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีแนวคิดในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่สังคมของตนเอง ในการก้าวสู่การเป็น “สังคมแห่งสันติสุข ภายใต้ความงดงามของพหุวัฒนธรรม และเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน” อย่างแท้จริง (ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, 2565)

3. การจัดการการท่องเที่ยว

การจัดการการท่องเที่ยว การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวภายในพื้นที่อย่าง มีระเบียบแบบแผน โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งจะมีการวางแผนงาน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของผลการจัดการออกมาอย่างชัดเจน นำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้สถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ สามารถตอบสนองความต้องการให้กับนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด (วิไลพร เสถียรอุดร, 2561) ซึ่งชุมชนทั้งภายในและภายนอกต้องมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นระบบเพราะต่างก็มีประโยชน์ซึ่งกันและกัน แต่ละภาคส่วนต้องมีเป้าหมายเพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องโดยสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจและบอกต่อ (พรชัย เพียรพล, 2559) การที่จะพัฒนาชุมชนหรือตำบลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องทำเป็นลำดับแรกก็คือ การศึกษาบริบทและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความพร้อมของชุมชน การมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ ประสบความสำเร็จและดึงดูดนักท่องเที่ยวในอนาคต (สินิทธา สุขสวัสดิ์, 2565)

การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนต้องเกิดจากจิตสำนึกร่วมของชุมชนที่ความคิดริเริ่มที่ตรงกัน ร่วมกันทำงานอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม ร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้ากับคุณภาพของการบริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวและชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีการจัดตั้งองค์กรทางด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นแกนหลักขึ้น และเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันทำงานอย่างมุ่งมั่น ตั้งใจในระยะยาว โดยต้องสร้างจริยธรรม ควบคู่ไปกับการเป็นนักธุรกิจที่ดีย่อมจะนำชุมชนสู่ผลสำเร็จที่ดีที่สุด สร้างความภูมิใจในตนเองและสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน (สุจิตราภา พันธวิไล และธีรเทพ ขนไมตรี, 2550) โดยการจัดการการท่องเที่ยวเป็นการปฏิบัติอย่างมีเป้าหมายเพื่อสอดคล้องกับหลักการทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ทางสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทางมาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่กำหนดไว้ (พรชิตา ชาญณรงค์ และคณะ, 2561) การจัดการการท่องเที่ยวโดยต้องพิจารณาอย่างเป็นระบบและบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายจะต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยว (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541) ประกอบด้วย

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ซึ่งประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

2) การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Services) อันได้แก่ การให้บริการ เพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่พื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ

3) การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing) โดยเป็นส่วนของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรม รูปแบบหรือกระบวนการการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ Adhikary (1995) อ้างใน จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ (2554) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (7 -S Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

1) Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของการท่องเที่ยว

2) Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว

3) System หมายถึง ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

4) Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยจัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือ นักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดี ประสพผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5) Skill ในการทำงานทุกอย่างต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน

6) Style การรวมกันระหว่าง Staff และ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่ต่างกัน โดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ Autocratic Style หรือ Top Down Style และ Democratic Style หรือ Bottom - Up

7) Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด

การจัดการการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นให้ชุมชนผ่านการดำเนินการร่วมกัน ยุกระดับชุมชนและท้ายที่สุดเพื่อต่อตรงกับนักพัฒนาการท่องเที่ยวจากภายนอก (Outside Tourism Developer) ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนตระหนักถึงต้นทุนของแต่ละคนในชุมชน การรับรู้ดังกล่าวทำให้คนในชุมชนชนตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกโดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคลภายนอก โดยผ่านการประชุมตามชุมชนองค์กร การร้องเรียน การสาธิตและมีส่วนร่วมกับนักพัฒนาการท่องเที่ยว (Hwang, et al., 2012) ชุมชนจำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย กระบวนการจัดการโดยทั่วไปประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร (SWOT Analysis) ช่วยให้ทราบถึงโอกาส ภัยคุกคาม รวมถึงศักยภาพ ความพร้อมและข้อด้อยขององค์กร 2) การกำหนดกลยุทธ์ โดยการนำ TOWS Matrix ให้จัดประเภทดูว่า เป็น SO, ST, WO, WT อย่างละกี่รายการ และจัดลำดับความสำคัญว่าควรปรับปรุงและแก้ไขรายการใดก่อน 3) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นการนำแผนที่กำหนดไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ โดยการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัตินั้นจะต้องมีการพิจารณาและเตรียมการอย่างรอบคอบเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ และ 4) การควบคุมกลยุทธ์ เป็นการกำหนดเกณฑ์และมาตรฐานเพื่อเป็นแนวทางในการวัดและเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ การควบคุม ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล (ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2558)

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินการใด ๆ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์นั้นได้นำไปสู่การแลกเปลี่ยนและสร้างความเข้าใจร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง (Bouneaw, 2007) ทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นการกระตุ้นให้มีการกระทำ การใด ๆ จนบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มด้วยความรู้สึกที่รับผิดชอบร่วมกันกับกลุ่ม (Keith, 1972)

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเองเพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถสังเกตได้จากระดับความพึงพอใจระดับความไว้วางใจและต้องครอบคลุมทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน (ปรีดา เจษฎารางกุล, 2550)

Cohen & Uphoff (1980) ได้เสนอแนวคิดหลักและได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้
ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่ โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) การพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเป็นความสามารถหรือศักยภาพของประชากรต่อการดูแลและการจัดการกับทรัพยากรที่มีในชุมชนตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนแสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นการท่องเที่ยวที่พึงประสงค์ของชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและประโยชน์เหล่านั้นจะกลับไปสู่ชุมชนโดยตรง (คมลักษณ์ ส่งทิพย์, 2557) คนในชุมชนควรให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยมีฐานคิดที่ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากร เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวเนื่องจากใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นต้นทุนจากชุมชน ดังนั้นควรพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้ดำเนินงานได้ทั้งความรู้ความเข้าใจและความสามารถ เพื่อดำเนินการในกระบวนการอันเกิดประโยชน์แก่ชุมชน คือ การวางแผน การวิเคราะห์ และการประเมินผลหรือสรุปบทเรียนความสำเร็จหรือล้มเหลวในชุมชน (ชัยรัตน์ จุสปาโล, 2558) นอกจากนี้การมีส่วนร่วมโดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) ต้องร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบเป็นองค์กรรม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน นอกจากนั้นยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่นเพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น (Eber, 1993)

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้ กิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552) การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา

ความเชื่อมั่นและมีจิตสำนึกร่วมกันมุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็งเป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคมเป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังช่วยเหลือกันหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน มีคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อประสานงานกับคณะกรรมการส่วนกลาง อีกทั้งยังมีการกำหนดกฎและกติกาในการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน (สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน, 2556)

5. ชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานีมีลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมที่โดดเด่นสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การศึกษาและการอนุรักษ์เพื่อนำมาเป็นต้นทุนการพลิกฟื้นเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ด้วยการสร้างสรรค์ผลผลิตและการบริการที่เกิดจากทุนทางพหุวัฒนธรรมฐานความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะ การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดเชิงนวัตกรรมนำไปสู่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้ ชาวปัตตานีดำรงอยู่ด้วยสังคมพหุวัฒนธรรมหลากหลายเชื้อชาติ หลากหลายวัฒนธรรม หลากหลายศาสนา แต่ดำรงอยู่ด้วยความรักและความเข้าใจกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษจึงทำให้เกิดความรักความสามัคคีซึ่งกันและกัน ทำให้เห็นได้ว่าในพื้นที่จังหวัดปัตตานีมี ศาลเจ้า มัสยิดและวัด ซึ่งสิ่งสำคัญหลักจะมีสิ่งที่เรียกว่า เส้นสายวงแหวนวัฒนธรรม คือ เป็นการเชื่อมโยงเข้าหาทั้งสามวัฒนธรรม จนเรียกว่า พหุวัฒนธรรมเมืองปัตตานี (ประกาศ ปาวาทองสว่าง และ เกิดศิริ เจริญวิศาล, 2563) ซึ่งมีมหาวิทยาลัยกับการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี “มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีกับการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา: วงแหวนพหุวัฒนธรรมเมืองปัตตานี” ซึ่งประกอบด้วยชุมชนท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี ดังนี้

5.1 ชุมชนไทยจีน อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2561ก) ได้บันทึกลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

ประวัติย่านชุมชนไทยจีน: ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2367-2394) มีชาวจีนกลุ่มหนึ่งเดินทางมาจากเมืองฮกเกี้ยนประเทศจีน โดยเรือสำเภานำโดย “ตันปุย” มาขึ้นฝั่งที่สงขลา ในสมัยรัชกาลที่ 5 พื้นที่ย่านหัวตลาด หรือกือดาจีนอ เริ่มมีการพัฒนาและขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วแรกเริ่มจากบริเวณหัวตลาดจีน ซึ่งมี “ถนนอาเนาะรู” เป็นเส้นทางหลัก ต่อมาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและการค้าขายมากขึ้น อาคารแบบจีนบริเวณ “หัวตลาด” ซึ่งเป็นแหล่งประกอบธุรกิจการค้าและพักอาศัยของชาวจีนในเมืองปัตตานีมาแต่อดีต ชาวจีนรุ่นต่อมาได้สืบทอดการครอบครองอาคารเหล่านั้นมาจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันย่านชุมชนจีนหัวตลาดหรือกือดาจีนอ นี้มีบ้านอยู่ 20 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัยที่ไม่ได้ประกอบอาชีพแล้ว แต่มีกิจการส่วนตัวหรือทรัพย์สินสมบัติที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ

ส่วนในย่านชุมชนชินโนโปรตุกิส หรือกลุ่มอาคารสไตล์ตะวันตก ถนนญาติ ยังมีผู้คนอาศัยและประกอบอาชีพในเขตพื้นที่อยู่จำนวนหนึ่ง ประมาณ 50 ครอบครัว และหากเชื่อมโยงไปถึงฝั่งตลาดเทศวิวัฒน์จะมีชุมชนที่มีจำนวนกว่า 10 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ทั้งร้านอาหารและร้านของชำ

สถาปัตยกรรม : บ้านหลวงสุนทรสิริโลหะ ธรรมศาลา บ้านเลขที่ 1 ของจังหวัดปัตตานี บ้านกงสี ศาสนสถาน : ศาลเจ้าเล่งจูเกียง หรือเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว วัดตานีนรสโมสร วัดนิกรนาราม หรือวัดหัวตลาด มัสยิดปากีสถาน

วิถีชีวิต ความเป็นอยู่/อาชีพ : ย่านชุมชนจีนหัวตลาดหรือกือดาจีน ชุมชนจีนหัวตลาด เป็นชุมชนเก่าแก่ของปัตตานี มีบ้านอยู่ในย่านนี้ประมาณ 20 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัยที่ไม่ได้ประกอบอาชีพแล้ว แต่มีกิจการส่วนตัวหรือทรัพย์สินที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ มีผู้คนอาศัยและประกอบอาชีพในเขตพื้นที่อยู่จำนวนหนึ่ง ประมาณ 50 ครอบครัว และหากเชื่อมโยงไปถึงฝั่งตลาดเทศวิวัฒน์จะมีชุมชนที่มีจำนวนกว่า 10 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ทั้งร้านอาหาร ของชำ

การแต่งกายในอดีต : เป็นแบบตามสมัยนิยม ผู้หญิงนิยมใส่กระโปรงทั้งแบบสั้นเลยเข่า และแบบชุดยาว ๆ นิยมผ้าที่มีลวดลาย สดใส นิยมเกล้าผม ใช้เครื่องประดับสร้อยมุก เข็มขัด ส่วนการแต่งกายของชาวบ้าน หรือแม่ค้า จะแต่งตัวแบบโบราณ ใส่ผ้าปาเต๊ะ เสื้อผ้าหน้า โดยแม่ค้ามักทูนสินค้าไว้บนศีรษะ จำพวกผลไม้และผัก มาขายตามบ้าน

5.2 ชุมชนมลายูจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ชุมชนมลายูจะบังติกอ หรือชุมชนวังเก่า ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลจะบังติกอ บริเวณริมแม่น้ำปัตตานีในเขตเทศบาลเมืองปัตตานีในพื้นที่ชุมชนแห่งนี้เดิมเคยเป็นที่ตั้งของวังโบราณของเจ้าเมืองปัตตานีที่เคยใช้เป็นศูนย์กลางการปกครองในท้องถิ่นและเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าเมืองปัตตานี จนกระทั่งได้มีการยุบเมืองรวมเป็นมณฑลปัตตานีทำให้วังซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองเปลี่ยนสภาพกลายเป็นเพียงที่อยู่อาศัยของบุตรหลานสืบต่อมา อีกทั้งพื้นที่ชุมชนแห่งนี้ ถือเป็นพื้นที่ค้าขายหรือย่านตลาดสินค้ามือสองของชุมชนและได้ขยายพื้นที่บางส่วนไปยังชุมชนบริเวณใกล้เคียงย่านชุมชนมัสยิดกลางอีกด้วย (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2561ข)

สถาปัตยกรรม : วังจะบังติกอ เป็นวังเก่าของเจ้าเมืองปัตตานีสมาชิกราชวงศ์กลันตันที่ปกครองเมืองปัตตานี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2388-2449

ศาสนสถาน : สุเหร่าตะลุโบ๊ะ เดิมเป็นอาคารไม้เป็นสถานที่ใช้ประกอบศาสนกิจของพี่น้องมุสลิม ชุมชนตะลุโบ๊ะ มัสยิดรายอปัตตานี หรือรายอฟาฏอนี เป็นมัสยิดแห่งแรกของรัฐปัตตานีซึ่งปัจจุบันยังเป็นสถานที่ที่ชุมชนใช้ประโยชน์ในการประกอบศาสนกิจ

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ : ชุมชนมลายูจะบังติกอ เป็นชุมชนดั้งเดิมของปัตตานี มีเจ้าเมืองอาศัยอยู่ในบริเวณนั้นทำให้มีสถานที่โบราณคงเหลือให้ได้ชื่นชมศึกษาและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ในพื้นที่ตำบลจะบังติกอจะประกอบไปด้วย 4 ชุมชน คือ ชุมชนตะลุโบ๊ะ ชุมชนจะบังติกอวังเก่า ชุมชนจะบังติกอริมคลอง ชุมชนจะบังติกอวอเกห์จะหะ ลักษณะเป็นชุมชนเมืองอยู่ในเขตเทศบาล

อาชีพ : ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เช่น ค้าขายของทั่วไปตามบ้าน เปิดบ้านทำร้านขายข้าว เป็นพ่อค้าแม่ค้าตามตลาดในเมือง และบางส่วนจะประกอบอาชีพปลูกข้าวไร่ชา

การแต่งกาย : ด้วยชุมชนเป็นชุมชนมลายู และเป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าเมืองซึ่งเจ้าเมืองได้มีการเดินทางเข้าออกประเทศ ไปประเทศมาเลเซียอยู่บ่อยจึงได้รับอิทธิพลการแต่งตัวแบบมลายู ผู้ชายจะสวมผ้าโสร่งลายขวาง ขึ้นเดียว มีผ้าโพกหัวเรียกว่า ผ้าลือปัส เอาไว้ใช้ใส่สารพัดประโยชน์ ส่วนผู้หญิงจะสวมผ้าโสร่งลายดอกไม้ สวมเสื้อทรงบันดง มีผ้าโพกหัวบ้าง ไม่โพกหัวบ้าง แล้วแต่ความนิยมแต่ละบ้าน แต่ในปัจจุบันการแต่งกายจะแต่งกายตามความนิยมแต่ละช่วงสมัย

ภาษาและวรรณกรรม : ชุมชนจะบังคับที่จะประกอบไปด้วยผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นภาษาที่ใช้จึงเป็นภาษามลายูถิ่น ใช้พูดหรือสื่อสารในชีวิตประจำวันทั่วไปและใช้สื่อสารกันในหมู่ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามกันโดยส่วนมาก มีสำเนียงเฉพาะของเมืองปัตตานี คือ สำเนียงฮิละ หมายถึง ปลายน้ำ ซึ่งสำเนียงปัตตานีมี 2 สำเนียง คือ สำเนียงฮิละ หมายถึง ต้นน้ำ และสำเนียงฮิละ หมายถึง ปลายน้ำ

5.3 ชุมชนผสมผสาน อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ประวัติความเป็นมา : ชุมชนผสมผสาน หรือย่านเศรษฐกิจใหม่ เป็นย่านชุมชนที่มีความผสมผสานกันระหว่างชุมชนไทย-จีน และมุสลิม มีสถาปัตยกรรมและอาคารสถานที่สำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและอาคารบ้านเรือนในย่านชุมชนผสมผสานหรือย่านเศรษฐกิจใหม่ ที่โดดเด่น คือ ศาสนสถานสำคัญอย่างมัสยิดกลางปัตตานีและสุเหร่าตะลุโละ รวมถึงย่านเศรษฐกิจของเมืองปัตตานี คือ ตลาดเทศวิวัฒน์ 1 และตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี (สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2561ค)

ศาสนสถาน : มัสยิดกลางปัตตานี เป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของผู้นับถือศาสนาอิสลามในภาคใต้ที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองไทย ซึ่งมัสยิดกลางปัตตานี ได้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2497

สถานที่อื่น ๆ ประติมากรรม 3 เสาคู่สะท้อนวิถีวัฒนธรรมปัตตานี คลองอาเนาะซุงา เชื่อมต่อดันน้ำจากแม่น้ำปัตตานีผ่านชุมชนอาเนาะซุงา เป็นคลองที่อยู่คู่กับวิถีชุมชนมายาวนาน ตลาดเทศบาลเมืองปัตตานี และตลาดเทศวิวัฒน์ 1

วิถีชีวิตความเป็นอยู่หรือประกอบอาชีพ : ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ทั้งร้านอาหาร ของชำ

การแต่งกาย : คนปัตตานีเดิมนิยมใส่ชุดนาคู ชุดยาวๆ ใส่เข็มขัด นิยมเกล้าผม พันผ้าหลวมๆ นิยมเครื่องประดับสร้อยมุก เข็มขัด สมัยก่อนคนชายเพชร เครื่องประดับจะมารอลูกค้าที่ร้านทำผม เพราะเป็นแหล่งรวมคนหลากหลายอาชีพ ทั้งข้าราชการ เจ้าแคว้น พ่อค้า แม่ค้า

5.4 ชุมชนทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

ชุมชนที่มีทุนทางทรัพยากรสูง มีความอุดมสมบูรณ์และความงดงามตามธรรมชาติ ประกอบด้วยน้ำตกทรายขาว ผาพญาสูง ยอดเขาสันกาลาคีรี วัดทรายขาว มัสยิดนัจมุดดิน 300 ปี ที่สำคัญ คือ การร่วมใจของชุมชนในการสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมนำชมสวนผลไม้ด้วยการนั่งรถจี๊ปลุยเข้าสวน การทำบ้านพักแบบโฮมสเตย์ที่สะท้อนวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การจัดกิจกรรมวิ่งป่าและจักรยานเสือภูเขา

เพื่อพิชิตยอดเขาสันกาลาคีรี ชุมชนท่องเที่ยวทรายขาว เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและโดดเด่น ด้านการบริหารจัดการเชิงคุณภาพ จนได้รับรางวัล ชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว (Tourism Award 2009) (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564)

สภาพทั่วไป : ลักษณะที่ตั้งตำบลทรายขาว เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี มีระยะทางห่างจากอำเภอโคกโพธิ์ประมาณ 6 กิโลเมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 44,130 ตารางกิโลเมตร

ด้านวิถีชีวิต : วิถีชีวิตในชุมชนเป็นชุมชนสองวัฒนธรรม สองศาสนาคือมีไทยพุทธและไทยมุสลิม มีการทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ได้แก่ ทุเรียน ลองกอง เป็นต้น

ภาษา : ใต้และภาษามลายู

การแต่งกาย : แต่งกายแบบทั่วไป

ประเพณี : พิธีกวนอาซูรอ, ลากพระขึ้นเขา

ชุมชนท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี ทั้ง 4 ชุมชน มีลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรมที่โดดเด่นสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ ทั้งความหลากหลายทางเชื้อชาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางศาสนา ซึ่งแต่ละชุมชนต่างมีต้นทุนทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และเทศกาล งานประเพณีที่มีความโดดเด่นเฉพาะพื้นที่ รวมทั้งยังคงความเป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี

ความโดดเด่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของทั้ง 4 ชุมชน ที่สะท้อนอัตลักษณ์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนและเยี่ยมชม ตลอดจนการตระหนักถึงคุณค่าในความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมส่งผลต่อการอนุรักษ์ รักษา และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

6. นโยบายและแผนพัฒนาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2561 - 2580) ให้ความสำคัญกับการรักษาการเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวระดับโลก โดยมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งระบบเน้นนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ สร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในสาขาที่มีศักยภาพแต่ยังคงรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย ตลอดจนการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2564)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มุ่งส่งเสริมวิถีการดำเนินชีวิตในแต่ละท้องถิ่น ที่มีอัตลักษณ์ และนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นสินค้าและบริการสำหรับการท่องเที่ยวคุณภาพสูง สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวในเมืองรอง โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ส่งเสริมแนวความคิดการสร้างรายได้จากการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

วัฒนธรรม สร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การพัฒนาระบบและการจัดการสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างฐานให้ชุมชนมีความรักในท้องถิ่นและรักษาวัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนสร้างเครือข่าย และจัดหาเงินทุน เพื่อบ่มเพาะชุมชนให้ยกระดับเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมและสตาร์ทอัพ ซึ่งจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2565)

นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560 – 2562 ภาครัฐมีทิศทางและพัฒนาการในการแก้ไขปัญหา มีความเข้าใจในวิถีชีวิตและความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม รวมทั้ง รับรู้ปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่โดยตรงโดยการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขและพัฒนาพื้นที่ของภาคประชาชน ภาคประชาสังคม สตรีและเยาวชนเพิ่มขึ้น ซึ่งพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ รวมทั้ง มีจุดแข็งในเรื่องของภาษา วัฒนธรรม ทรัพยากร และเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมกัน เพื่อพัฒนาศักยภาพของคน สังคม และเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเสมอภาคและเป็นธรรมในสังคมอย่างทั่วถึง ให้เป็นพื้นที่ที่น่าอยู่ น่าท่องเที่ยว และน่าลงทุน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2560)

แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ ก็ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้แบบมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของโดยชุมชนอย่างยั่งยืนโดยมีประเด็นการพัฒนา (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2563) ดังนี้

1) การพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ชายแดนใต้ให้เกิดความสมดุลยั่งยืน และแข่งขันได้มุ่งเน้นการสร้างและพัฒนาอัตลักษณ์และคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวหลักสินค้าที่ระลึกและบริการท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน และแข่งขันได้พัฒนาระบบการบริหารการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้แบบมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสิ่งอำนวยความสะดวกการท่องเที่ยวชายแดนใต้เชื่อมโยงกับฝั่งอันดามัน อ่าวไทย ประเทศและอาเซียนตอนใต้ มุ่งเน้นการพัฒนาเส้นทางคมนาคมและระบบโลจิสติกส์ด้านการท่องเที่ยวทางบก ทางรางและทางอากาศในพื้นที่ให้มีมาตรฐาน ปลอดภัยและเชื่อมโยงอาเซียนตอนใต้ ฝั่งอ่าวไทยและฝั่งอันดามัน การสร้างสรรค์สิ่งจูงใจทางการท่องเที่ยว พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการรัฐเพื่อการท่องเที่ยวที่มีความทันสมัยและเป็นสากล การพัฒนาระบบความปลอดภัยและสุขอนามัยในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว

3) การพัฒนาผู้ประกอบการ บุคลากร และการสร้างสังคมรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบให้มีขีดความสามารถในการแข่งขันสอดคล้องกับมาตรฐานสากล เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งเตรียมพร้อมสังคมชุมชนชายแดนใต้รองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมในระดับประเทศและนานาชาติ

4) การเสริมสร้างความเป็นเลิศในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวมุสลิมและพหุวัฒนธรรมมลายู พุทธ จีนของประเทศและการพัฒนาการตลาดเฉพาะเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวระดับชาติและนานาชาติ มุ่งเน้นการเสริมสร้างมาตรฐานท่องเที่ยวฮาลาลของจังหวัดชายแดนภาคใต้การส่งเสริมการตลาดเฉพาะกลุ่ม

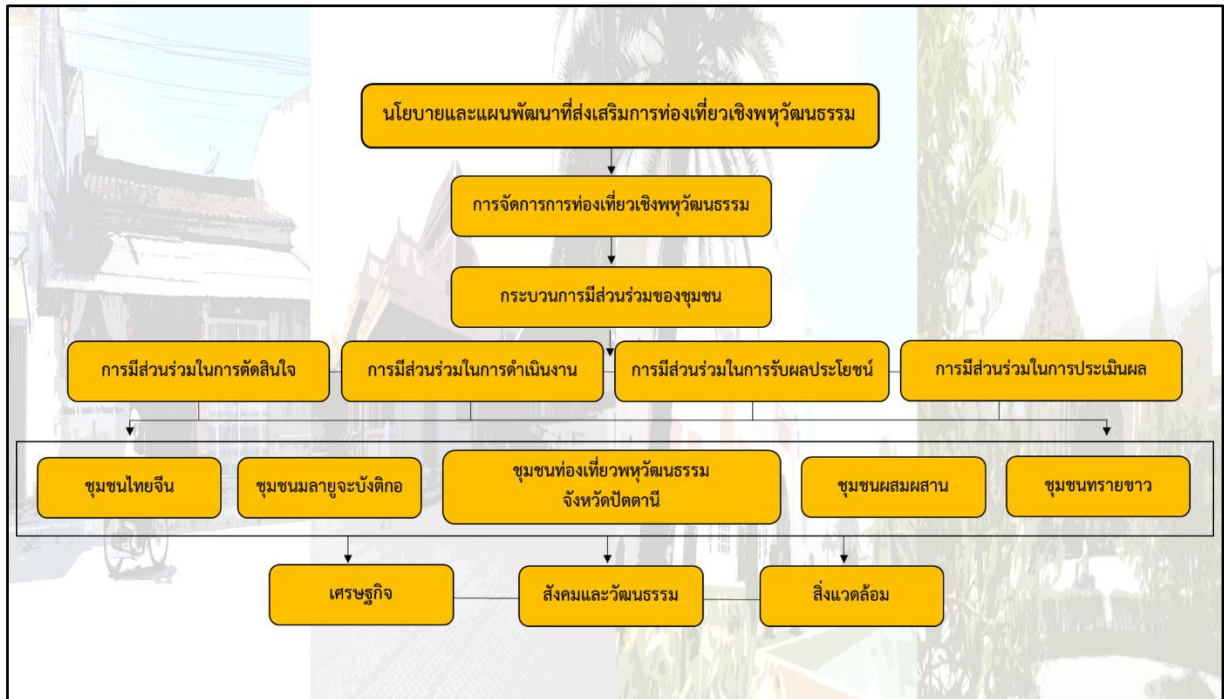
5) การพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้หนุนเสริมคุณภาพชีวิตความมั่นคง และการเติบโตที่ยั่งยืน มุ่งเน้นการส่งเสริมการกำกับดูแลการพัฒนา และบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพและยึดหลักธรรมาภิบาล

แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2561-2565 ได้มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาของจังหวัดปัตตานีจากการวิเคราะห์ผลการดำเนินโครงการตามแผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี ทำให้ทราบถึงศักยภาพที่มีอยู่ของจังหวัดปัตตานีซึ่งสามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนาของจังหวัดที่มีการส่งเสริมภาคการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม โดยจังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติและ การท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม เพราะเป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่แสดงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้ง พุทธ มลายู อิสลามและจีน เช่น วัด มัสยิด ศาลเจ้าและอาคารบ้านเรือนของประชาชน อีกทั้งจังหวัดปัตตานียัง มีสถานที่ทางประวัติศาสตร์และศูนย์กลางของศาสนาอิสลาม มีศิลปวัฒนธรรมที่เป็นมรดกทาง ประวัติศาสตร์ และเป็นที่ยุติและศรัทธาเลื่อมใสของบุคคลทั่วไป มีลักษณะสังคมพหุวัฒนธรรม อัตลักษณ์วิถีชุมชน ทั้งอิสลาม พุทธศาสนาและวัฒนธรรมจีน มีบริการฮาลาลเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศที่สามารถ สร้างคุณค่าและมูลค่าทั้งการท่องเที่ยวและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจังหวัด (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัด แบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี, 2561)

สรุปได้ว่านโยบายและแผนพัฒนาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค จังหวัดและระดับท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นส่งเสริม สนับสนุนผลักดัน รักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน พัฒนาศักยภาพของคน สังคม และเศรษฐกิจให้ สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเสมอภาคและเป็นธรรมในสังคม อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทั้งระบบให้มีขีดความสามารถใน การแข่งขันสอดคล้องกับมาตรฐานสากล เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของ ตนเองและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมใน ระดับประเทศและนานาชาติ

7. สรุป

ความเชื่อมโยงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี โดยยึดกรอบและแนวทางการตามนโยบายและแผนพัฒนาที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค จังหวัดและท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ และความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรม ซึ่งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือทุนทางวัฒนธรรมสามารถจัดการให้สอดคล้องตามคุณค่าและบริบทของชุมชน รวมทั้งพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การวางแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวและดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน มีการติดตาม ควบคุม ดูแลและประเมินผล ทั้งด้านทรัพยากรทางท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยวและการตลาดท่องเที่ยว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งชุมชนถือเป็นเจ้าของทรัพยากร ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชน แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยการเข้าร่วมโครงการหรือ 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์โดยการได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการเข้าร่วมโครงการหรือการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโดยการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละชุมชนต่างมีต้นทุนทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และเทศกาล งานประเพณีที่มีความโดดเด่นเฉพาะพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี ได้แก่ ชุมชนไทยจีน ชุมชนมลายูจะบังติกอ ชุมชนผสมผสานและชุมชนทรายขาว มุ่งเน้นการส่งเสริมการทำงานอย่างบูรณาการ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ ซึ่งเป็นกลไกนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมทั้งระบบและเป็นรูปธรรม ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการท่องเที่ยว ให้มีศักยภาพเกิดความสมดุลและยั่งยืนในการจัดการการท่องเที่ยวทั้งมิติด้านเศรษฐกิจในการสร้างรายได้และกระจายได้สู่ชุมชน มิติด้านสังคมและวัฒนธรรมช่วยให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นก่อปรกับการอนุรักษ์ รักษา ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น มิติด้านสิ่งแวดล้อมสร้างความตระหนักให้คนในท้องถิ่นใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อม ดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป ดังแสดงในภาพที่ 2

รูปที่ 2 ความเชื่อมโยงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
ชุมชนท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม จังหวัดปัตตานี
ที่มา: อัสลีร์ อุซัย (2566)

8. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). ชุมชนท่องเที่ยวทรายขาว. สืบค้น 21 พฤษภาคม 2566, จาก <https://thailandtourismdirectory.go.th/attraction/3548>.
- กรประพัทธ์ เขียวหอม, ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, พรพันธุ์ เขมคุณาศัย, และสมิทธิ์ชาติ พุมมา. (2563). พื้นที่และความหมายโฮมสเตย์เกาะยอเพื่อการท่องเที่ยวในบริบทพหุวัฒนธรรม. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 16(2), 137-153.
- คมลักษณ์ สงทิพย์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- กฤติยา สมศิลา และกนกกานต์ แก้วนุช. (2561). ปัจจัยการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านโพน อำเภอดำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี, 12(1), 103-123.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2563). แผนปฏิบัติการการพัฒนาการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้. สืบค้น 21 พฤษภาคม 2566, จาก https://pattani.mots.go.th/download/article/article_20200407132742.pl.

- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ*
(พ.ศ. 2564 - 2565). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3*
(พ.ศ. 2566 - 2570). กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี*
พ.ศ. 2561-2565. ปัตตานี: คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี.
- จิรัชยา เจียวกิก. (2563). กือดาจีนอ : นวัตกรรมจากวัฒนธรรมของปัตตานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 12(2), 1-14.
- จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ. (2554). *ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ
วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยรัตน์ จุสปาโล. (2558). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวปัตตานี
จังหวัดปัตตานี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบน
ฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและ
ราชกิจจานุเบกษา.
- นิติไทย นัมคณิสสรณ์. (2558). *ทักษะสังคมพหุวัฒนธรรม*. เอกสารประกอบการสอนวิชา ศท 121 การดำรงชีวิต
ในสังคมยุคใหม่และประชาคมอาเซียน. ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- สืบค้น 21 พฤษภาคม 2566, จาก <http://ge.kbu.ac.th>.
- ประกาศ ปาวา ทองสว่าง และเกตุศิริ เจริญวิศาล. (2563). *การวิเคราะห์ความหลากหลายทางประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรมสู่การศึกษาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม*. ในการประชุมระดับชาติด้านการบริหารจัดการ
ครั้งที่ 12 ประจำปี 2563 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 6 มิถุนายน 2563.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ปาฐกถาพิเศษ
ป่วย อังภากรณ์*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปรีดา เจษฎารางกุล. (2550). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต
อำเภอลำลูกกาจังหวัดปทุมธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการ
ปกครองท้องถิ่นวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปาริชาติ วิสุทธิสมาจาร. (2563). *ม.อ.แนะรัฐบุรุษการท่องเที่ยวชุมชน จุดขายความแตกต่างพหุวัฒนธรรม*.
สืบค้น 21 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.bluechipthai.com/news>.
- พรชัย เพียรพล. (2559). *รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่า ในพื้นที่
ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่*. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*,
11(2), 146-158.

- พรชิตา ชาญณรงค์, อิศหา สะนิ, อริสา กอร์เดอร์, ชัมชูนี เจะเย็ง, อัสนี หะสีแม, และดาลีชะห์ ดะยี่. (2561). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. *ในการประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*, 261-267.
- พระมหามงคกานต์ จิตธมโม, พระเมธีวราญาณ, พระเมธีวราญาณ, และสมหญิง ลมูลพัทธ์. (2563). การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย กรณีศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(2), 176-189.
- ภูมิรินทร์ ขำมิน. (2562). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรม ถนนคนเดินแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา*.
- มนัส สุวรรณ และคณะ (2541). *การจัดการการท่องเที่ยว*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนา. ปานิช. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิไลพร เสถียรอุดร. (2561). *ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกาะเกร็ดจังหวัดนนทบุรี*. การค้นคว้าปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ศิริประภา ประภากรเกียรติ. (2562). *การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยใช้แนวคิดชุมชนเป็นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร. (2565). *รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง (3 จชต.)*. สืบค้น 21 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.isoc5.net/articles /view/395/>.
- สุจิตราภา พันธวิไล และธีรเทพ ชนโมตรี. (2550). *ศักยภาพและความต้องการในการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนในจังหวัดเชียงราย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2551). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: วี. พรินท์ (1991).
- สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน. (2556). *ทุนทางสังคมกับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาชาวไทยพวน อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก*. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. 16(1), 1-11.
- สุเชน เลิศวิระสวัสดิ์. (2562). *สังคมพหุวัฒนธรรมกับนวัตกรรมในการพัฒนาประเทศไทย*. สืบค้น 21 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/Journal/article-00209.pdf>.
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (2565). *การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสังคมพหุวัฒนธรรม*. สืบค้น 21 พฤษภาคม 2566, จาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG220724093007655>.

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2560). นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560 – 2562. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2565). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). ราชกิจจานุเบกษา.
- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (2561ก). ชุมชนไทยจีน. สืบค้น 21 มกราคม 2566, จาก <https://pattaniheritagecity.psu.ac.th.ชุมชนไทย-จีน/ประวัติความเป็นมา/>.
- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (2561ข). ชุมชนมลายูจะบังติกอ. สืบค้น 21 มกราคม 2566, จาก <https://pattaniheritagecity.psu.ac.th.ชุมชนมลายู/ประวัติความเป็นมา/>.
- สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (2561ค). ชุมชนผสมผสาน. สืบค้น 21 มกราคม 2566, จาก <https://pattaniheritagecity.psu.ac.th.ชุมชนผสมผสาน/ประวัติความเป็นมา/>.
- สินิทธา สุขสวัสดิ์. (2565). การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพหุวัฒนธรรม ตำบลคลองน้ำใส อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 8(2), 31-48.
- อรรถกร จิตกุล. (2561). บทบาทของชุมชนในท้องถิ่นต่อการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดบุรีรัมย์ กรณีศึกษาชุมชนวนอุทยานเขากระโดง. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 10(1), 1-12.
- ฮาเกมี เบญจสมิทธิ์. (2561). แนวทางส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวพหุวัฒนธรรมในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี. สืบค้น 21 มกราคม 2566, จาก <http://www.ba-abstract.ru.ac.th/index.php/abstractData/viewIndex/307.ru>
- Bouneaw, J. (2007). *The Participatio in Research for Locally*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Cohen, J.M., and Uphoff, N.T. (1980). *Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity*. New York: World Developments.
- Eber. (1993). *Beyond the Green Horizon: Principles for Sustainable Tourism*. WWF. :UK.
- Hwang, D., William, P. S., and Ko, D.K. (2012). Community Behavior and Sustainable Rural Tourism Development. *Journal of Travel Research*, 51(3), 328–341.
- Kadmanee, C. (2012). *Cultural Diversity in a Multi-Culture Society*. Bangkok: Ministry of Culture.
- Keith, D. D. (1972). Human behavior at workhuman relations and organization behavior. *New Planner*, 35, 216-224.